

برنامه‌ریزی راهبردی سیاست‌های جمعیتی در استان لرستان

معصومه بخشی

کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، پژوهشگر جهاد دانشگاهی واحد لرستان

چکیده

هدف تحقیق ارائه راهبردهای جمعیتی در راستای تحقق سیاست‌های جمعیتی استان لرستان می‌باشد. نوع پژوهش کاربردی- توسعه‌ای و روش ترکیبی (کیفی - کمی) از نوع اکتشافی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق شامل مدیران، معاونین و کارشناسان صاحب‌نظر ادارات ثبت احوال، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، استانداری، بهزیستی، کار، مرکز بهداشت، و ورزش و جوانان و همچنین اساتید هیات علمی دانشگاه می‌باشد. روش نمونه‌گیری تحقیق حاضر، غیر احتمالی و به شیوه‌ی هدفمند می‌باشد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته از تکنیک تحلیل محتوا استفاده شد. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از نظرات خبرگان، با استفاده از فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) و مدل SWOT در صدد انتخاب بهترین استراتژی جهت تحقق اجرای سیاست‌های جمعیتی استان لرستان بود. نتایج تحقیق نشان داد راهبرد اجرای سیاست‌های جمعیتی در استان لرستان تدافعی از نوع (WT) می‌باشد. همچنین در بین عوامل داخلی و خارجی قوت‌ها با امتیاز ۰.۲۹۳ بیشترین اثرگذاری را بر راهبردهای چهاگانه دارند.

واژه‌های کلیدی: سیاست‌های جمعیتی، برنامه‌ریزی راهبردی، مدل SWOT .

۱- مقدمه

با افزایش روز افزون نسل بشر بر روی کره زمین و بوجود آمدن قومیت‌های گوناگون و به دنبال آن شکل‌گیری روستاها، شهرها و کشورها، جمعیت و نیروی انسانی از مهم‌ترین شاخص‌هایی بود که مورد توجه قرار گرفت و تعداد رشد جمعیت از عوامل قدرت در هر سرزمینی محسوب می‌گردد. امروزه می‌توان اذعان نمود که جمعیت از عوامل قدرت در هر سرزمینی محسوب می‌گردد (جمالی نژاد و همکاران، ۱۳۹۳).

بحث از جمعیت، پویایی و ابعاد آن، یعنی میزان رشد، ساختار سنی، باروری، مرگ و میر و مهاجرت، به شدت متأثر از محیط و بستر اجتماعی در حال تغییر پیرامونی خود هستند، آنها نیز به نوبه خود ابعاد مختلف توسعه نظیر توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی، توسعه انسانی و توسعه پایدار را تحت تاثیر قرار می‌دهند. از این رو همواره بحث از جمعیت، ازدیاد و یا کاهش و کنترل آن و نیز تنظیم خانواده در طول تاریخ در عرصه‌های علمی و مباحث نظری و عملی از جمله مباحث جذاب و جنجالی بوده است (امینی، ۱۳۹۳). کمیت و کیفیت جمعیت از دیرباز یکی از مولفه‌های اصلی تاثیرگذار بر ابعاد مختلف اقتدار و امنیتی ملی، در نظر گرفته شده است. جمعیت‌شناسان معتقدند در حال حاضر شاخص‌های مختلف جمعیتی به ویژه نرخ‌های رشد جمعیت و باروری روند مناسبی ندارد و هشدارهایی را ارائه نموده‌اند. تاثیر پررنگ شاخص‌های جمعیتی و روند نامناسب این شاخص‌ها، موجبات انجام این پژوهش برای احصاء راهبردهای لازم جهت تحقق سیاست‌های جمعیتی گردید به طوری که بتوان بر اساس نتایج آن زمینه‌های اتخاذ تصمیمات اثربخش و جلوگیری از غافل‌گیری را فراهم نمود.

استان لرستان از نظر اجتماعی و فرهنگی، به‌ویژه در حوزه آسیب‌های اجتماعی نیازمند توجه ویژه است. نرخ بالای طلاق، نرخ بالای بزه‌های اجتماعی نظیر سرقت، ضرب و شتم و به‌طور خاص نزاع‌های خیابانی، روند افزایشی مهاجرت و به عبارتی مهاجرفرستی استان و همین‌طور مهاجرت روستاشهری (درون استان) از جمله مسائل اجتماعی و فرهنگی استان است. استان لرستان رتبه ۱۴ کشور در رشد جمعیت و رتبه ۱۳ را در ولادت در سطح کشور دارد.

با توجه به اینکه کاهش نامتعادل حجم جمعیت و نیز سالمندی جمعیت، از مهم‌ترین عوامل موثر بر توقف توسعه اجتماعی اقتصادی است و اینکه استان لرستان به لحاظ توسعه یافتگی وضعیت مطلوبی ندارد لذا ضرورت دارد راهبردهای لازم جهت تحقق سیاست‌های جمعیتی شناسایی و برنامه‌ریزی و هماهنگی لازم بین نهادها و دستگاه‌های مختلف در اجرای سیاست‌های کلی جمعیت صورت گیرد.

روش تحقیق

نوع پژوهش کاربردی- توسعه‌ای و روش تحقیق ترکیبی (کیفی - کمی) می‌باشد. که از روش کیفی برای بررسی و تحلیل ادبیات پژوهش و تولید راهبردها و از روش کمی برای سنجش وضعیت موجود، رتبه‌بندی نقاط چهارگانه و راهبردها و گزینش نهایی آن بهره‌برداری گردیده است.

این تحقیق با استفاده از مدل SWOT و بهره‌گیری از نظرات کارشناسان و صاحب‌نظران استان لرستان، در صدد شناسایی و ارزیابی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای تحقق سیاست‌های جمعیتی استان و در نهایت انتخاب بهترین راهبرد جهت اجرای سیاست‌های جمعیتی استان لرستان می‌باشد.

یافته های تحقیق

نتایج حاصل از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی تحقق سیاست‌های جمعیتی استان در جداول شماره ۱ و ۲ نتایج ماتریس‌های ارزیابی عوامل داخلی و خارجی ارائه شده است.

جدول شماره ۱: نتایج ماتریس‌های ارزیابی عوامل داخلی

گروه swot	شاخص‌ها	زیر شاخص‌ها	وزن	وزن تعدیل شده	رتبه	امتیاز نهایی
قوت‌ها	اجتماعی	نگهداری از فرزندان زوجین جوان همکاری و کمک والدین در	1	0.06	4	0.23
	فرهنگی	فرزندآوری زوجین جوان تشویق خانواده‌ها برای	0.5	0.03	2	0.06
		فرزند دوست بودن خانواده‌های لرستانی	0.4	0.02	3	0.07
	اقتصادی	حمایت مالی خانواده‌ها از زوجین جوان	0.7	0.04	4	0.16
	سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی	وجود مرکز درمان ناباروری جهاد دانشگاهی لرستان.	0.8	0.05	3	0.14
		اجرای طرح کارورزی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی به مدت ۶ ماه توسط اداره کار	0.1	0.01	1	0.01

گروه swot	شاخص‌ها	زیر شاخص‌ها	وزن	وزن تعدیل شده	رتبه	امتیاز نهایی			
ضعف‌ها		معافیت بیمه سهم کارفرما به مدت ۲ سال به شرط بکارگیری نیروی جدید توسط اداره کار	0.3	0.02	2	0.03			
		تولید فیلم کوتاه، کلیپ، انیمیشن، موشن گرافی، پوستر، بروشور رسانه‌ای و چند رسانه‌ای با محوریت ازدواج آسان و فرزندآوری توسط اداره ورزش و جوانان		0.00	2	0.00			
	اجتماعی		کاهش نقش آموزشی خانواده در زمینه اهمیت ازدواج	0.6	0.03	3	0.10		
			تغییر معیارهای ازدواج جوانان با افزایش سن و تحصیلات	1	0.06	4	0.23		
			بی مسئولیت شدن جوانان	0.8	0.05	3	0.14		
			ارضاء نیازها و غرایز جنسی جوانان خارج از ازدواج رسمی	0.7	0.04	3	0.12		
			کاهش امید به آینده در بین خانواده‌های لرستانی	1	0.06	4	0.23		
			بی‌توجهی اکثر خانواده‌ها به مشاوره‌های قبل، حین و بعد از ازدواج	0.6	0.03	3	0.10		
			وابستگی خانواده هسته ای به خانواده اصلی	0.5	0.03	2	0.06		
			عدم بلوغ عاطفی و روانی زوجین	0.7	0.04	3	0.12		
			کمال گرایی، مسئولیت پذیری و دغدغه مند بودن افراطی والدین برای آینده فرزندان	0.8	0.05	3	0.14		
			فرهنگی		تجمل‌گرایی و چشم و هم‌چشمی‌های خانواده‌ها در امر ازدواج	0.5	0.03	3	0.08
					عدم تمایل به فرزندآوری به دلیل اشتغال مادران	1	0.06	3	0.17
					نگرش تاثیر بارداری بر ظاهر بدن و برهم خوردن زیبایی	0.5	0.03	1	0.03
عدم تامین نیازهای عاطفی و تربیتی فرزندان دارای مادران شاغل	0.7	0.04			3	0.12			
هزینه‌بر، طولانی و خسته‌کننده بودن پروسه درمان ناباروری	0.8	0.05			2	0.09			
اقتصادی		هزینه‌های بالای زندگی	1	0.06	3	0.17			
		احساس عدم امنیت شغلی	1	0.06	4	0.23			
		عدم وجود مرکز درمان ناباروری دولتی در استان	0.5	0.03	2	0.06			
ها و برنامه‌های									

گروه SWOT	شاخص‌ها	زیر شاخص‌ها	وزن	وزن تعدیل شده	رتبه	امتیاز نهایی
		عدم وجود مراکز مشاوره ژنتیک دولتی در استان	0.7	0.04	3	0.12
		کمبود تعداد سازمان‌های مردم نهاد فرهنگی و اجتماعی در استان	0.5	0.03	2	0.06
		17.7		1.00		2.37

جدول شماره ۲: نتایج ماتریس‌های ارزیابی عوامل خارجی

گروه SWOT	شاخص‌ها	زیر شاخص‌ها	وزن	وزن تعدیل شده	رتبه	امتیاز نهایی
فرصت‌ها	اجتماعی	جهت تامین جهیزیه زوج‌های وجود افراد خیر در استان جوان	0.25	0.01	2	0.02
		هویت ملی همگرایی مردم استان با	0.5	0.02	2	0.05
		مبتنی بر خانواده و طایفه‌گرایی در ساختار سنتی عشیره‌ای استان	0.5	0.02	3	0.07
	فرهنگی	قدرت این حوزه در خصوص فضای رسانه‌ای موجود و آموزش	1	0.05	4	0.18
		مذهبی و ارتباطات اجتماعی باورها و اعتقادات دینی و ناشی از این باورها	0.8	0.04	3	0.11
	اقتصادی	آماده‌ی کار جامعه جوان، مستعد و	1	0.05	4	0.18
		اقتصادی در حوزه‌های کشاورزی، وجود ظرفیت فعالیت‌های گیاهان دارویی، آبی پروری، دامپروری، صنعت و گردشگری در استان	1	0.05	4	0.18
		فرآوری محصولات کشاورزی و وجود ظرفیت مناسب جهت صنایع تبدیلی	0.5	0.02	4	0.09
	سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی	افزایش وام ازدواج زوجین	0.9	0.04	3	0.12
		متاهل افزایش حقوق سربازان	0.5	0.02	1	0.02
زوجین دارای فرزند چهارم واگذاری زمین رایگان به		0.25	0.01	1	0.01	
مادران باردار (داروهای تقویتی و . ارائه خدمات بهداشتی به . .) و آموزش مسائل بهداشتی و نوع تغذیه به مادران باردار بهداشت توسط مراکز		0.8	0.04	2	0.07	
تهدیدها	اجتماعی	دوست‌های اجتماعی گسترش ازدواج سپید و	1	0.05	3	0.14
		دیده نشدن و نداشتن منزلت مهاجرت نخبگان به دلیل اجتماعی	0.7	0.03	4	0.13

گروه SWOT	شاخص‌ها	زیرشاخص‌ها	وزن	وزن تعدیل شده	رتبه	امتیاز نهایی	
		دلیل مهاجرت کاهش جمعیت مولد روستا به	0.5	0.02	3	0.07	
		شکاف بین نسلی	0.8	0.04	3	0.11	
		نگرانی والدین در مورد امنیت جانی، مالی، فرهنگی و اجتماعی فرزندان	1	0.05	4	0.18	
	اجتماعی	مناطق حاشیه‌ای و در بین افراد افزایش بیشتر جمعیت در با فقر مادی و فرهنگی	0.7	0.03	3	0.09	
		فرهنگی	سبک‌های نوین زندگی گسترش مصرف‌گرایی و	1	0.05	4	0.18
			جوانان تغییر ارزش‌ها و نگرش‌های	1	0.05	3	0.14
			تعارض در ارزش‌ها	0.7	0.03	3	0.09
	اقتصادی	و ماهواره‌ها برای تجرد زنان، تبلیغات شبکه‌های اجتماعی زنان زندگی بدون فرزند، زندگی با حیوانات خانگی و آزادی	0.7	0.03	2	0.06	
		جامعه لرستان حاکم بودن فقر نسبی در	1	0.05	4	0.18	
		پایدار و رواج مشاغل کاذب مانند بیکاری و نبود اشتغال دست‌فروشی و شوتی سواری	1	0.05	4	0.18	
		به ایجاد اشتغال در استان عدم تمایل سرمایه‌گذاران	1	0.05	4	0.18	
		هزینه‌های سنگین ازدواج	1	0.05	4	0.18	
		سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی	تسهیلات ازدواج عدم پرداخت به‌موقع	0.6	0.03	2	0.05
			غریبالگری‌های دوران جنینی حذف پوشش بیمه‌ای	0.5	0.02	2	0.05
دانشگاه‌ها و صدا و سیما در عدم سازماندهی اقدامات بنیان آموزش و اطلاع‌رسانی در امر ازدواج جوانان و تحکیم خانواده	1		0.05	3	0.14		
			22.2	1.00		3.24	

شکل ۱: وزن نهایی و نرمال شده نقاط قوت حاصل از تکنیک AHP

Goal: swot
>W

شکل ۲: وزن نهایی و نرمال شده نقاط ضعف حاصل از تکنیک AHP

Goal: swot
>0

شکل ۳: وزن نهایی و نرمال شده نقاط فرصت حاصل از تکنیک AHP

Goal: swot
>T

شکل ۴: وزن نهایی و نرمال شده نقاط تهدید حاصل از تکنیک AHP

نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد، عامل اجتماعی و اقتصادی حایز اهمیت بیشتری نسبت به دیگر عوامل می‌باشد. بر اساس خروجی نرم افزار و همچنین مقایسه بین راهبردهای چهارگانه پژوهش (SO, ST, WO, WT) و هر یک از عوامل داخلی و خارجی و نرمال کردن مقایسات در نرم افزار مورد نظرنیایج به شرح جدول زیر ارائه شد.

جدول شماره ۳: محاسبه و مقایسه وزن عوامل داخلی و خارجی بر راهبردهای چهارگانه

سطح ۱	O (L: . 239)	S (L: . 293)	T (L: . 251)	W (L: . 217)	Grand Total
SO	0.061	0.058	0.058	0.063	0.252
ST	0.071	0.074	0.075	0.075	0.252
WO	0.062	0.065	0.06	0.064	0.249
WT	0.058	0.055	0.056	0.055	0.257
جمع	0.24	0.295	0.251	0.224	1.00

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که وزن عوامل داخلی و خارجی در راهبرد (WT) برابر ۰.۲۵۷ است که بیشتر از سایر راهبردها می‌باشد. بنابراین راهبرد اجرای سیاست‌های جمعیتی در استان لرستان تدافعی از نوع (WT) می‌باشد. در نمودار زیر وضعیت هر یک از عوامل داخلی و خارجی بر اساس وضعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاست گذاری بر اساس راهبردها نشان داده شده است. نتایج نشان می‌دهد که در بین عوامل داخلی و خارجی قوت‌ها با امتیاز ۰.۲۹۳ بیشترین اثرگذاری را بر راهبردهای چهارگانه دارند.

نتیجه گیری

مطابق نتایج تحقیق ۵۶ زیرشاخص استخراج شد که ۸ عامل قوت و ۱۹ عامل ضعف به عنوان عوامل داخلی و ۱۲ عامل فرصت و ۱۷ عامل تهدید به عنوان عوامل خارجی شناسایی و طبقه‌بندی شدند. در خصوص شناسایی مهمترین ضعف‌ها و قوت‌های تحقق سیاست‌های جمعیتی در استان لرستان، تبیین ارزیابی عوامل داخلی نشان داد که «همکاری و کمک والدین در نگهداری از فرزندان زوجین جوان» به عنوان مهم‌ترین نقاط قوت و «تغییر معیارهای ازدواج جوانان با افزایش سن و تحصیلات»، «احساس عدم امنیت شغلی» و «کاهش امید به آینده در بین خانواده‌های لرستانی» به عنوان مهم‌ترین نقاط ضعف برای استان لرستان می‌باشند و سایر عوامل در رده‌های بعدی قراردارند. بطورکلی نتایج حاصل از تحقیق نشان داد، عامل اجتماعی و اقتصادی حایز اهمیت بیشتری نسبت به دیگر عوامل می‌باشد. در خصوص شناسایی مهمترین فرصت‌ها و تهدیدهای تحقق سیاست‌های جمعیتی در استان لرستان، تبیین ارزیابی عوامل خارجی نشان داد که «فضای رسانه‌ای موجود و قدرت این حوزه در خصوص آموزش»؛ «جامعه جوان، مستعد و آماده‌ی کار» و «وجود ظرفیت فعالیت‌های اقتصادی در حوزه‌های کشاورزی، گیاهان دارویی، آبی‌پروری، دامپروری، صنعت و گردشگری در استان» به عنوان مهم‌ترین فرصت‌ها و «بیکاری و نبود اشتغال پایدار و رواج مشاغل کاذب مانند دست‌فروشی و شوتی سواری»؛ «عدم تمایل سرمایه‌گذاران به ایجاد اشتغال در استان»؛ «حاکم بودن فقر نسبی در جامعه لرستان»؛ «هزینه‌های سنگین ازدواج» و «نگرانی والدین در مورد امنیت جانی، مالی، فرهنگی و اجتماعی فرزندان»؛ به عنوان مهم‌ترین نقاط تهدید برای استان لرستان می‌باشند و سایر عوامل در رده‌های بعدی قراردارند.

پیشنهادات

با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهادات زیر ارائه می‌شود.

- ۱- فرهنگ‌سازی و ارتقای دانش در راستای تحکیم و تعالی خانواده در سطوح آموزشی دبستان تا متوسطه
- ۲- فرهنگ‌سازی و ارتقای دانش در راستای افزایش باروری در سطح دانشگاه
- ۳- فرهنگ‌سازی و ارتقای دانش در راستای افزایش باروری در سطح جامعه از طریق تدوین فیلم، داستان، برگزاری میزگردهای علمی و ...
- ۴- اهتمام دولت در حل مشکل اشتغال و مسکن جوانان
- ۵- وضع سیاست‌های تشویقی و تنبیهی در کنترل باروری جامعه شامل مشوق‌های عملی همچون پرداخت نقدی پاداش و ایجاد شغل و تامین آتیه فرزندان
- ۶- ساماندهی ازدواج‌های غیر رسمی (صیغه‌ای)
- ۷- فرهنگ‌سازی با تاکید بر برنامه‌ریزی بلند مدت، تاثیر گذاری غیر مستقیم و عمیق
- ۸- ترویج روحیه جمع‌گرایی برای تلطیف روحیه ی فرد گرایی
- ۹- اهتمام به توسعه فرهنگ ازدواج آسان و به هنگام
- ۱۰- استفاده از ظرفیت حوزه تصویر در القای مفاهیم مثبت تکثر فرزند از طریق استفاده در نوشت افزار ها و اسباب بازی ها در سنین پایین تر و از طریق نماد ها و تصاویر گرافیکی برای مخاطب با سنین بالاتر
- ۱۱- استفاده از ظرفیت مشاوره فردی و گروهی نسبت به عوارض تک فرزندی
- ۱۲- داشتن تمهیدات ویژه و حمایت مالی برای خانواده های نابارور
- ۱۳- استفاده از تجربه سیاست‌های جمعیتی در کشورهای توسعه یافته، از جمله اجرای برنامه های حمایت اقتصادی، اجتماعی از نهاد خانواده، باهدف تسهیل در امر فرزند آوری از طریق فراهم نمودن امکانات پرورش فرزند
- ۱۴- تدوین برنامه های مدون در جهت تقویت ارزش های سنتی در جامعه، به ویژه درحوزه خانواده و ازدواج
- ۱۵- تدوین یک برنامه مدون، جامع و مستمر فرهنگی، به منظورافزایش جمعیت، توسط نهادها و سازمان های مربوطه
- ۱۶- ترویج و نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی _ایرانی، از طریق نهادهای آموزشی و پرورشی
- ۱۷- بالا بردن نشاط و سرمایه اجتماعی در بین آحاد مختلف جامعه به ویژه جوانان .
- ۱۸- سیاست های مؤثر در جهت ارتقای بهداشت جسمی، روانی و ... آحاد مختلف جامعه به ویژه جوانان

منابع

۱. امینی، حمیرا (۱۳۹۳). تحولات جمعیتی ایران. مجموعه مقالات دومین همایش پژوهش در ثبت، جلد دوم اجتماعی - جمعیتی، مرکز آموزش و پژوهش سازمان ثبت احوال کشور.
۲. ایاسه، علی، واعظ زاده، ساجده (۱۳۹۳). بررسی تغییر سیاست‌های جمعیتی و تاثیر آن بر تحولات باروری استان کرمانشاه، گروه پژوهشی جامعه شناسی واحد استان کرمانشاه، طرح پژوهشی، کارفرما: اداره کل ثبت احوال.
۳. بصیری ملکی، مهدی (۱۳۹۴). تاثیر عوامل اقتصادی و جمعیتی موثر بر باروری زنان در شهرستان تبریز، مجموعه مقالات سومین همایش پژوهش در ثبت، جلد دوم اجتماعی - جمعیتی، مرکز آموزش و پژوهش سازمان ثبت احوال کشور.
۴. بلوچی، داود (۱۳۹۳). سالمندی جمعیت و چالش‌های فراروی آن. مجموعه مقالات دومین همایش پژوهش در ثبت، جلد دوم اجتماعی - جمعیتی، مرکز آموزش و پژوهش سازمان ثبت احوال کشور.
۵. جمالی نژاد، مهدی، کریمی، جعفر، حیدری، رسول (۱۳۹۳). تحلیل راهبردی شناخت عناصر تاثیرگذار بر رشد جمعیت شهرستان‌های استان اصفهان با تاکید بر شهرستان سمیرم. مجموعه مقالات دومین همایش پژوهش در ثبت، جلد دوم اجتماعی - جمعیتی، مرکز آموزش و پژوهش سازمان ثبت احوال کشور.
۶. حق دوست، علی اکبر، مهرالحسنی، محمد، صادقی، بهنام، خیاط زاده، اکرم (۱۳۹۳). جمعیت و سیاست‌های جمعیتی در ایران؛ چالش اصلی و راهکار، شبکه مطالعات سیاست‌گذاری عمومی.
۷. حیدری، سیامک، زنجانی، حبیب الله، ساروخانی، باقر (۱۳۹۴). توسعه اجتماعی و سیاست‌های جمعیتی در ایران (بعد از انقلاب، از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۵). پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، سال دوم، شماره ۵.
۸. خرمشاد، محمد باقر، طراح زادگان، فرخ (۱۳۹۸). راهبردهای جمعیتی تحکیم اقتدار و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه امنیت ملی، سال نهم، شماره دوم.
۹. سیاح، مونس، مس کار، مانا، مس کار، مهلا (۱۳۹۱). بررسی اهمیت زمان در اعمال سیاست‌های جمعیتی با استفاده از مدل پویایی سیستم، مطالعات راهبردی زنان، سال چهاردهم، شماره ۵۵.
۱۰. شقاقی شهری، وحید، کریم، اسراء (۱۴۰۰). ارزیابی وضعیت اجرای سیاست‌های کلی جمعیت (دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸). فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان، تابستان ۱۴۰۰، دوره ۹، شماره ۲.
۱۱. صادقی جقه، سعید (۱۳۹۶). تحولات جمعیتی در پرتو نتایج سرشماری ۱۳۹۵. دیده بان امنیت ملی، شماره ۶۰ و ۶۱.
۱۲. علیئی، محمدولی (۱۳۹۴). نقش جمعیت و سیاست‌های جمعیتی در استحکام ساخت درونی
۱۳. قدرت نظام جمهوری اسلامی ایران، آفاق امنیت، ش ۲۸.